

UDK 329.28 : 342.27 : 001.5

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 16. XII. 1992.

Simbolička politika i analiza revolucionarnih promjena

PAULA FRANKLIN LYTLE

Lewis and Clark College, SAD

U procjeni revolucionarnih promjena velik je dio znanstvene rasprave posvećen određivanju uvjeta pod kojima su se te promjene dogodile kao sredstvu objašnjavanja specifičnih revolucionarnih ishoda. Ta rasprava stvorila je niz analitičkih modela. Od paralela s prirodom i anatomijom do strukturalne teorije teoretičari revolucija pokušavali su identificirati uvjete koji su postojali u državama i društvima i koji su doveli do revolucija. Različiti su teoretičari naglašavali različite elemente u predrevolucionarnim društvima, što je dovelo do multipliciranja pristupa, koji se razlažu u ovom članku.

U procjeni revolucionarnih promjena ili promjena iz jednoga političkog sistema u drugi velik dio znanstvene rasprave usmjerio je pažnju prema određivanju uvjeta pod kojima su se te revolucionarne promjene dogodile, kao sredstvu objašnjavanja specifičnih revolucionarnih ishoda. Ova rasprava o uzrocima i implikacijama revolucija stvorila je niz analitičkih modela. Od paralela s prirodom i anatomijom, koje su razvili Lyford Edwards i Crane Brinton, do strukturalne teorije Thede Skocpol, teoretičari revolucija pokušavali su identificirati uvjete koji su postojali u državama i društvima i koji su doveli do revolucija. Bilo da su revolucije okarakterizirane kao patologije, kao posebni oblici političkog nasilja ili kao strukturalne krize, opisane su prvenstveno u sklopu država i društava kojima su se suprotstavljale. Različiti su teoretičari naglašavali različite elemente u predrevolucionarnim društvima, što je dovelo do multipliciranja pristupa.¹

¹ Jack A. Goldstone, ur.: »Revolutions: Theoretical, Comparative and Historical Studies« (New York, Harcourt Brace Jovanovich, 1986). Goldstoneova knjiga pruža pregled suvremenih studija o revolucijama, ali onih studija koje pokušavaju odgovoriti na pitanje zašto se revolucije događaju. U težištu su knjige različiti oblici strukturalnih teorija revolucije.

»Nelagoda zbog bogatstva interpretacija« uzrokâ revolucija, kako je Harry Eckstein jednom napomenuo o tradicionalnoj literaturi o revolucijama, sada je, čini se, zamijenjena sličnim preobiljem metodoloških — pa čak i čistih logičkih — problema. Dio logičkih problema proizlazi iz neuspjeha da se razlikuju različiti događaji revolucija. Revolucije se sastoje od nekoliko faza: početne revolucionarne situacije, revolucionarnog procesa i revolucionarnog rezultata. Analitičari revolucija najprije su se pitali zašto se revolucije događaju, a zatim opisivali razvoj revolucionarnih procesa, kao da oni nužno proizlaze iz istih faktora koji su stvorili revolucionarnu situaciju. To stapanje procesa revolucije s uvjetima što stvaraju revolucionarnu situaciju odvratilo je od proučavanja onih aktivnosti koje formiraju revolucionarni prijelaz kao mogućeg objašnjenja za ishod.

To preusmjerivanje od revolucionarnih aktivnosti dijelom je odgovor na svrhovite prikaze revolucija, a dijelom je odbijanje izjava samih revolucionara. U svojem važnom djelu »States and Social Revolutions« (Države i društvene revolucije) Theda Skocpol odbija svrhovite modele revolucija smatrajući da oni mogu zavarati i u odnosu na uzroke i u odnosu na procese društvenih revolucija. Ona smatra da »povijesno nijedna uspješna društvena revolucija nije bila izvedena masovnom mobilizacijom, premda je po sebi revolucionarni pokret.«² Iako dopušta da postoji uloga revolucionarne avangarde, njezina teza protiv svrhovitih modela revolucije utemeljena je na nedostatku uzročnih povezanosti revolucije s revolucionarnom avangardom. Naglasak na revolucionarnim situacijama stvorio je previše determinirajući model revolucije s premalo prostora za revolucionarne čimbenike koji bi imali utjecaja na ishod. Taj model ne pristupa pitanju političke akcije u revolucionarnim prijelazima.

Nedostatak uzročne uloge u stvaranju revolucionarne situacije ne isključuje revolucionarne čimbenike da igraju presudnu ulogu u stvaranju konačnog rezultata tranzicije. To ne znači da su voluntaristički pogled na revoluciju ili revolucionarne namjere ili naknadne racionalizacije pouzdani vodiči u razvoju revolucionarnih prijelaza. Analiza aktivnosti koje stvaraju revoluciju prije će pokazati borbu za vlast koja potiče revolucionarne izazove. Nadalje, sredstva kojima revolucionarni čimbenici dolaze na vlast postavljaju uzorke odnosa moći u novom režimu.

U raspravi o revolucijama dominirala su razmatranja o »velikim revolucijama« u Kini, Rusiji i Francuskoj bez temeljite diskusije o jugoslavenskoj, kubanskoj i drugim komunističkim revolucijama u malim zemljama. Početna revolucionarna situacija u tim se slučajevima razlikuje od onih u velikim društvenim revolucijama — u Francuskoj, Kini i Sovjetskom Savezu. Revolucionarne situacije mogu nastati naglim nestankom državne vlasti, npr. vojnim pučem ili invazijom i okupacijom, kao što je bio slučaj s istočnoeuropskim vladama za drugoga svjetskog rata. Druge potencijalne revolucionarne situacije uključuju građanski rat i dekolonizaciju. One pokazuju veću analitičku ulogu u procesu izvođenja revolucije budući da uspjeh revolucionarnih pokreta nije vidljiv iz strateških pozi-

² Theda Skocpol, »States and Social Revolutions« (New York, Cambridge University Press, 1979.), 17.

cija na početku. U uvjetima u kojima nestanak državne vlasti stvara više takmaca za vlast, okolnosti mobilizacije objašnjavaju uspon jedne grupe na vlast.

Takvo tumačenje uloge mobilizacije može se naći u knjizi Charlesa Tillyja »From Mobilization to Revolution« (Od mobilizacije do revolucije). Kao i Skocpol, Tilly razmatra uvjete pod kojima revolucija nastaje. On definira revoluciju kao poseban slučaj kolektivne akcije, a kolektivnu akciju kao »ljude koji zajednički djeluju u traženju zajedničkih interesa.«³ Ljudi se natječu za vlast i ne dijele iste ciljeve, a revolucije su oblik političkog konflikta. Tilly usmjeruje pažnju na to kako ljudi poznaju svoje interese i odlučuju o akcijama vezanim uz te interese. On razlikuje između revolucionarnih situacija i revolucionarnih ishoda, tvrdeći da mnoštvo sporova u definiranju revolucije nastaje iz zbrke oko tih dviju dimenzija.⁴ Ipak tradicionalna literatura o revolucijama s težištem na uzročnosti ne analizira dovoljno sam proces provođenja revolucije i ne analizira mobilizaciju. Zadaci uvjeravanja, objašnjavanja cilja i stvaranja institucija, koji čine aktivnosti revolucionarne mobilizacije, ostali su relativno neproučeni. Većina rasprava o tim oblicima akcije ostala je na razini samih revolucionara.⁵ Nadalje, element revolucije koji je temeljni izazov etabliranom političkom i društvenom poretku izgubljen je ili sveden na kategoriju nasilja. Stoga je zapažanje Stanleya Kochaneka u jednom ranijem pregledu literature o revolucijama ostalo i dalje relevantno:

»Današnje društvene znanosti nisu uspjele uhvatiti bit revolucija. Revolucije su očajnička djela koja poprimaju neočekivane zaokrete; mogu se okrenuti u suprotnom pravcu ili biti zaustavljene; ali prvenstveno idu za temeljitom preobrazbom društva i samoga čovjeka. One su potaknute ideologijama koje ne iskorišćuju samo nezadovoljstvo nego i pokazuju sliku budućnosti. Vode ih ljudi, čak i kada se čine potpuno spontanim. Revolucije nastaju jer ih ljudi žele, a ne samo zbog nekoga općeg osjećaja bolesti, koji može biti nužan ali ne i dovoljan poticaj na akciju. Pojedinačno nezadovoljstvo mora biti preneseno u kolektivno nezadovoljstvo, i taj proces prenošenja postavlja pitanja o vodstvu, idejama i mobilizacijama.«⁶

Preostali dio ovoga članka izložit će koncept simboličke konstrukcije moći kao interakcije koja se događa mobilizacijom. Taj će koncept tvoriti podlogu za neizvjestan proces teorije o revolucijama koji uključuje ideju o revolucionarnom slijedu. Revolucija se analizira kao izazov političkom poretku, koji se razvija strategijom komunikacije u vezi s pravom na vlast. Takav pristup razmatranju o revolucijama pretpostavlja da postoje suprotstavljeni interesi i taktike unutar revolucionarnih pokreta. Ta ana-

³ Charles Tilly, »From Mobilization to Revolution« (Reading, MA, Addison-Wesley, 1978.), 7.

⁴ Ibid., 190.

⁵ Ibid., 185—186. Također John Dunn, »Modern Revolutions: An Introduction to the Analysis of a Political Phenomenon« (New York, Cambridge University Press, 1989.), 18—20.

⁶ Stanley A. Kochanek, »Introduction: Perspectives on the Study of Revolution and Social Change« u: *Comparative Politics* 5 (trajanj 1973.), 318—319.

liza procesa rješavanja konflikta i oblikovanja revolucionarnih ciljeva determinira revolucionarne ishode. Ona povezuje tvrdnje na kojima se mobilizira potpora revoluciji s pojmom konstrukcije vlasti novog režima. U razvijanju koncepta o simboličkoj konstrukciji moći ta analiza započinje idejom o samim simbolima. Kenneth Burke počinje svoju knjigu »Jezik kao simbolička akcija« tvrdnjom da »je čovjek životinja koja upotrebljava simbole«. ⁷ On kaže da je ono što mi smatramo stvarnošću izgrađeno upotrebom simboličkih (ili znakovnih) sistema. Upotreba jezika najočitiiji je od tih simboličkih sistema. Upotrebom jezika kao simboličkog sistema koji predstavlja ograničeni opis stvarnosti čovjek je sposoban prenijeti ne samo neposredno doživljenu stvarnost nego i iskustva i interpretacije drugih. Društvena je stvarnost stoga izgrađena prenošenjem simbola koji izražavaju taj dvostruki aspekt.

Simboli služe kao oblik objektivizacije. ⁸ Objektivizaciju čine trajni oblici ljudske aktivnosti koji služe za komunikaciju subjektivnog sadržaja. Prijetnja šakom, nož u zid iznad nečijeg kreveta ili prijeteće pismo znaci su koji prenose bijes i neprijateljstvo prema primatelju. Posljednja dva znaka objektivizacija su bijesa koji traje u prostoru i vremenu, a mogu biti pokazani i drugima koji nisu namjeravana meta.

Upravo taj element odvajanja od originalnog konteksta važna je karakteristika simboličkih sistema općenito, a posebice jezika. ⁹ Interakcije među ljudima variraju od svakodnevnih do vremenski i prostorno udaljenih komunikacija. Element udaljenosti ne znači da ima manje utjecaja. Ti »udaljeni« ljudi mogu biti nečiji preci ili Woodrow Wilson. Općenito, društvene se strukture formiraju interakcijama i uzorcima koji se unutar njih razvijaju.

Drugi aspekt komunikacijske moći simbola jest polivalentnost određenih simbola. Geertz kritizira jednoličnu interpretaciju određenih simbola u granicama bilo interesa bilo teorije društvenih sukoba kao neadekvatne izražje njihove djelotvornosti. On upućuje na mogućnosti da »se shvate, formuliraju i prenesu društvene realnosti koje izmiču umjerenu znanstvenom jeziku«. ¹⁰ Simboli mogu imati višestruka značenja koja su izražena u samo jednom obliku.

Od različitih simboličkih sistema jezik je ujedno najvažniji sistem za društvenu strukturu i najlakše ga je izdvojiti iz danoga konteksta. Jezik možemo analizirati kao znakove koji su konstruirani u procesu ljudske interakcije. Međutim, ta karakteristika izdvajanja ne podrazumijeva da je jezik kao simbolički sistem potpuno prilagodljiv. Oblici znakova prije svega su uvjetovani društvenom organizacijom sudionika i također neposrednim uvjetima interakcije među sudionicima. Kada se ti oblici promijene, promijene se i upotrebljavani simboli.

⁷ Kenneth Burke, »Language As Symbolic Action« (Berkeley, University of California Press, 1968.), 3.

⁸ Peter L. Berger, Thomas Luckman, »The Social Construction of Reality« (New York, Doubleday and Co., 1966.), 33.

⁹ Ibid., 35.

¹⁰ Clifford Geertz, »The Interpretation of Cultures«, New York 1973., 210.

Jezik kao simbolički sistem istodobno oblikuje društvenu konstrukciju stvarnosti i sam je oblikovan tom stvarnošću. Društveni poredak određen države i društva stvoren je i održavan ljudskom aktivnošću označavanja. Društveni poredak također je stvoren i održavan tendencijom ljudi da stupe u oblikovane, ustaljene postupke. Kada takav ustaljen postupak postane tipiziran, dolazi do institucionalizacije. Dakle, institucije su rezultat povijesti ljudskih interakcija, rezultat koji provodi kontrolu nad daljnjim interakcijama.¹¹

Problem institucionalne kontrole i održavanja društvenog poretka s pomoću institucija postavlja problem legitimnosti. Različite razine legitimizacije čine proces stvaranja novih značenja koja »tvore objektivno raspoložive i subjektivno prihvatljive objektivizacije prvog reda koje su institucionalizirane«. ¹² Drugim riječima, legitimnost je proces kojim institucionalni oblik (tj. država) postaje oblik društvenog konstrukta stvarnosti. Postojanje takvih oblika podrazumijeva se i prihvaća kao izvor kontrole u društvu.

Od različitih razina legitimnosti, simbolički je svijet važan za ciljeve te teze. Simbolički su svjetovi »tijela teoretske tradicije koja integriraju različita područja značenja i postižu institucionalni poredak u simboličkom totalitetu [...] simbolički su procesi procesi označavanja što upućuju na stvarnosti koje su različite od svakodnevnog iskustva«. ¹³ Simbolički svjetovi služe za organiziranje institucionalnih procesa i za integriranje različitih razina razumijevanja društvenog poretka. »Politički je poredak legitimiran upućivanjem na kozmički poredak moći i pravde, a političke se uloge legitimiraju kao predstavnici tih kozmičkih principa.« ¹⁴

Taj se proces stvaranja institucionalnih struktura može povezati sa simboličkim općenitostima koje ih integriraju u odnose moći. Odnosi moći među pojedincima konstruiraju se i održavaju putem oblikovanih interakcija koje su već prethodno opisane. Institucionalni okviri, koji predstavljaju vlast dobivaju svoju stvarnost interakcijama. Jezik igra primarnu ulogu u oblikovanju toga procesa.

Bourdieuova analiza dominacije koncentrira se na taj aspekt vlasti, suprotstavljajući se neutralnijim prikazima predstavljачke funkcije jezika kakve daju Wittgenstein i Austin.¹⁵ Jezik omogućuje prihvaćanje autoriteta i očekivanje povjerenja pa čak i poslušnosti. Bourdieu to objašnjava odnosima između skupine koja se mobilizira, predstavnika koji tvrdi da govori u ime skupine i jezika koji se upotrebljava. Njegov prikaz jezika u procesu mobilizacije naglašava prioritet komunikacije nad deskripcijom i identificira vlast kao centralnu za interakciju.¹⁶

¹¹ Berger & Luckman, 58.

¹² Ibid., 85.

¹³ Ibid., 88.

¹⁴ Ibid., 95.

¹⁵ Ivan Snook, »Language, Truth and Power« u: »An Introduction to the Work of Pierre Bourdieu: The Practice of Theory«, 172.

¹⁶ Ibid., 177.

»U ograničavajućem slučaju dominantnih skupina, simbolički postupak kojim se govornik postavlja, postavljanje 'pokreta', istodobno je postavljanje skupine; znakom kojim se označuje stvar označivatelj se identificira s označenom stvari koja bez toga ne bi postojala i koja se sama reducira na to. Označivatelj nije samo izražavatelj i predstavnik označene skupine; označivatelj označuje njezino postojanje i ima moć pozvati skupinu koju označuje u vidljivo postojanje njezinim mobiliziranjem.«¹⁷

Ta se podjela poklapa s Burkeovom podjelom komunikacije na govornika, govor i onoga kome se govori, ali naglašava asimetriju odnosa koji se stvaraju u interakciji.¹⁸ Prikaz moći u procesu mobilizacije čini eksplicitnim koncept stvaranja moći revolucionarnom mobilizacijom. Umjesto da jezik promatra kao epifenomen u odnosu na čin mobilizacije, Bourdieu promatra sam postupak preuzimanja uloge govornika za skupinu kao stvaranje odnosa moći. Jezik je tada čin, ali ne u ograničenu smislu Austinovih performativa, nego kao konstitutivan proces koji postavlja autoritet. Taj koncept moći slijedi Bourdieuvu formulaciju u kojoj on opisuje promjenu odnosa reciprociteta u odnose političke moći.¹⁹ Odnosi dominacije stvoreni su uz pojedinačnu interakciju, a politička moć slijedi iz prihvatanja tih odnosa. Ta je moć poslije objektivirana u institucijama i izražena s pomoću institucionalnih mehanizama.²⁰ Presudna je za taj prikaz ideja o institucionalnoj moći koja se razvija iz početnog prihvatanja autoriteta.

Prethodnim prikazima uloge simboličkih sistema u postavljanju i stvaranju društvenog poretka mora se dodati dimenzija moći. Pojam društvenog poretka i institucija što se prenose i koje prihvataju sudionici u društvenim interakcijama prekriven je ulogom nekih od tih sudionika u njihovoj konstrukciji stvarnosti. Nadalje, Bourdieuv pojam uloge govornika uvodi moć u komunikaciju i uvjeravanje.

Koncept mobilizacije uključuje priopćivanje zahtjeva i uvjeravanje o primjenljivosti tih zahtjeva. To uvjeravanje slijedi iz funkcije jezika. Razmatrajući nemogućnost ptica da prenesu naučeno ponašanje, Burke ističe bar jednu pozitivnu posljedicu. »Za razliku od nas, ptice nisu prijemčive za demagoške manipulatore. One se ne mogu ispuniti fantastičnim mržnjama prema tuđoj populaciji o kojoj znaju uglavnom iz govorkanja, ili svim vrstama neutemeljenih očekivanja.«²¹

Uvjeravanje je izvedeno iz »upotrebe jezika kao simboličkog sredstva za poticanje na suradnju bića koja svojom prirodom reaguju na simbole.«²² Stoga se uvjeravanje može promatrati vezano uz identifikaciju. Uvjeravanje pretpostavlja da sukob postoji i pokušava se suprotstaviti sukobu

¹⁷ Ibid., 174.

¹⁸ Burke, »A Rhetoric of Motives«, 271.

¹⁹ Pierre Bourdieu, »The Logic of Practices«, 112.

²⁰ Ibid., 130—131.

²¹ Burke, »Language As Symbolic Action«, 4—5.

²² Burke, »A Rhetoric of Motives«, 43.

stvaranjem identiteta skupine. Ta se pretpostavka suprotstavlja ideji mobilizacije utemeljene na prethodnoj podjeli interesa idejom mobilizacije kao stvaranja identiteta.

Osim interakcije između govornika i slušateljstva, proces mobilizacije stvara veze među sudionicima. Mobilizacija može biti usmjerena prema akciji, ali ona također stvara poredak. Apter je opisao taj proces kao proces »egzetskog povezivanja«. Nadalje, težište na simboličkoj dimenziji »pokazuje što je potrebno da se stvori političko zajedništvo u uvjetima kaosa«. ²³ Baza za taj proces uvjeravanja nije stvorena ni iz čega, niti postoji neograničena mogućnost redefiniranja. Da bi interakcija uvjeravanja omogućila prihvatljivost alternativnog poretka stvarnosti, ona mora uključiti žalbe na postojeće simboličke sisteme.

Vraćajući se na slučaj revolucija, kontekst u kojem revolucija nastaje možemo analizirati kao društveni konstrukt u kojem se legitimnost institucija države i društva održava s pomoću simboličkih procesa. Izazov revolucije toj konstrukciji mora napasti taj legitimitet. Da bi uspjela, revolucija mora pokazati da postojeća konstrukcija nije subjektivno prihvatljiva ljudima koji su njome pogođeni. Da bi ostvarila zadatak delegitimacije, ljudi koji stvaraju revoluciju moraju dobiti potporu za svoju alternativnu ili opozicijsku konstrukciju stvarnosti.

Ta opozicijska konstrukcija stvarnosti često se razumije jednostavno u sklopu ideološke manipulacije ili žalbe zbog postojećih teškoća ili nezadovoljstva. U smislu prethodne diskusije, ideologija je uključivanje zahtjeva za vlašću i ovisi o prirodi društvene stvarnosti koja je ukorijenjena u društvenom iskustvu ljudi. Kao rezultat jezika ideologija je oblik označavanja i stoga ima značenje kao rezultat ljudske interakcije. Volosinov objašnjava ideologiju kao znakove u kojima »samo ono što je postiglo društvenu vrijednost može ući u svijet ideologije, oblikovati se i ondje se učvrstiti«. ²⁴

Tako shvaćena, revolucionarna ideologija mora biti usađena u poseban društveni kontekst da bi imala odziv u procesu mobilizacije. Umjesto da bude izvučena iz konteksta, revolucionarna se ideologija stvara u revoluciji kao oblik interakcije. Kao što je već rečeno, proizvodnja ideologije u kontekstu revolucije ne čini je epifenomenom u odnosu na mobilizaciju. Ideologija izražava odnose moći stvorene među sudionicima u tom procesu. Nadalje, da bi bila djelotvorna, revolucionarna ideologija može pokušati naći smisao u kaotičnoj situaciji i može dobiti posebnu težinu u vrijeme kada su druga objašnjenja društvene i političke stvarnosti izgubila vjerodostojnost. ²⁵ Ta karakteristika ukazuje na ulogu ideologije u revolucionar-

²³ David Apter, »Discourse As Power: Yan'an and the Chinese Revolution«, 9.

²⁴ V. N. Volosinov, »Marxism and the Philosophy of Language«, 22.

²⁵ Geertz ovako objašnjava tu ulogu: »Dalje, kao što su različite vrste kulturnih simboličkih sistema vanjski izvori informacija, templates za organizaciju društvenih i psiholoških procesa dolaze najpresudnije u igru u situacijama u kojima nedostaje posebna vrsta informacije i u kojima su institucionalizirani vodiči za ponašanje, razmišljanje i osjećanje slabi ili odsutni. Čovjek treba pjesme ili zemljopisne karte u zemlji koju ne poznaje emocionalno ili topografski.« U: »Interpretation of Cultures«, 218.

nim situacijama u kojima je poredak već razbijen. Umjesto da služi kao izazov netaknutu sistemu, revolucionarna ideologija predložuje alternativni poredak koji često pokušava utvrditi razloge sloma.

Da bi se povećala prihvatljivost revolucionarne ideologije, mobilizacijski se pozivi mogu izvlačiti iz postojećih kritika dominantnih institucija i društvenog poretka. Te kritike nude raspoloživ repertoar simboličkih oblika koji mogu izraziti i oporbu prema postojećem poretku i solidarnost sa skupinama u kojima su simbolički oblici nastali.²⁶ Upotreba tih oblika u mobilizaciji može stvoriti nova značenja i na neki ih način kodificirati. Uvjeravanje omogućuje jezik kao simbolički sistem, kako je već izloženo, ali mobilizacija potpore moguća je i s pomoću drugih simbola da bi se stvorilo jedinstvo. Prihvatanje posebnih načina odijevanja, govora ili ponašanja može biti simbolički poziv.

Institucije nastale u toku revolucija mogu se također shvatiti u sklopu njihovih simboličkih značenja. Sudjelovanje u revolucionarnim institucijama stvara novooblikovane i ustaljene aktivnosti. Ti modeli ne samo da izražavaju iskustvo sudionika u institucijama; oni čine podlogu za daljnje simboličke pozive. Proces stvaranja institucija u revoluciji uključuje razvoj hijerarhije i odnosa moći. Stoga sudjelovanje može simbolički biti izazov čitavoj društvenoj strukturi vlasti, ali ipak sudjelovanje koje nadomješta vlastita uobličavanja poslušnosti i poretka.

Slično, edukacijski naponi kao oblik mobilizacije jačaju disciplinu i prihvaćanje vanjskih standarda što prekriva odnose dominacije kao oblik pomoći bez drugih interesa.²⁷ Prihvatanje autoriteta u edukaciji stvara uzorke za shvaćanje uloge revolucionarnih čimbenika.²⁸

Napokon, revolucionarni čimbenici stvaraju rituale što slave i izražavaju transformaciju koju pokušavaju ostvariti. Kao i skupne interakcije, rituali dopuštaju solidarnost u isto vrijeme dok potkrepljuju poruke prenesene u drugim oblicima.²⁹ Mogućnost da konstruiraju rituale i iznude njihovo izvođenje važan je indikator razine kontrole revolucionara.

U procesu objektivizacije sudjelovanje u određenim revolucionarnim događajima dobiva simboličko značenje za ciljeve revolucije. Ti ciljevi mogu biti eksplicitno vezani uz proces mobilizacije ili mogu ostati implicitni. Ta je veza moguća i u drugom vremenskom smjeru. Ciljevi revolucije i iskustvo mogu biti eksplicitno uspoređeni s nekim prošlim borbama ili pokušajima.

Prethodno opisani procesi unutar mobilizacije mogu se pratiti kroz vrijeme. Umjesto statične fotografije revolucionarnog trenutka, te interakcije uključuju raspravu, prilagodbu i pokušaj da se nametne poredak na različita značenja. Interakcije mogu također biti procijenjene u sklopu borbi u međuprostoru između nastajućih hijerarhija moći, koju različiti čimbenici pokušavaju ojačati, i konkurentnih vizija revolucije. Mobilizacija se može analizirati i prostorno i vremenski kao i pravo na vlast.

²⁶ James C. Scott, »The Moral Economy of the Peasant«, 238—239.

²⁷ Ibid.

²⁸ Apter, »Discourse as Power«, 35.

²⁹ David I. Kertzer, »Ritual, Politics, and Power«, 153.

Društveni kontekst tih aktivnosti, uz ulogu koju je igrao u procesu mobilizacije pokrenute od revolucionarnih institucija, ima dodatnu ulogu u stvaranju posljedica postrevolucionarne države i društva. To je rekonstrukcija poretka u posljednjoj fazi revolucionarnog slijeda. Ako je revolucionarni pokret mobilizirao potporu da razbije prethodni politički poredak, preostali je zadatak konstrukcija alternativnog poretka kao institucije, a ne samo kao kritike. Ta konstrukcija države i društva zahtijeva legitimizaciju s pomoću simboličkih procesa. Kao što je već rečeno, takva legitimizacija ne može biti isključena iz društvene stvarnosti ili stvorena bez ikakvih referenci.

Legitimizacija označivanjem nastaje u ljudskoj interakciji. U slučaju revolucionarne preobrazbe interakcija nastaje u procesu same revolucije. Politički zahtjevi revolucije u posljednjoj fazi zahtjevi su za stvaranje države. Institucije stvorene u kontekstu revolucije bivaju prenesene u podlogu nove države. Društveni odnosi između revolucionara i skupina mobiliziranih za njihovu potporu moraju biti shvaćeni u sklopu ideologije kao simboličkog sistema, i u jeziku i u drugim simboličkim oblicima.

Iako Corrigan i Sayer raspravljaju o stvaranju kapitalističke države, velik dio njihove analize može se primijeniti analogijom na pitanje legitimiteta s kojim se sučeljava bilo koja postrevolucionarna država. Oni smatraju da stvaranje države mora biti shvaćeno kao kulturna revolucija, a da su drugi pristupi zasjenili »značenje državnih aktivnosti, oblika, rutina i rituala — za stvaranje i reguliranje društvenih identiteta, napokon naših subjektiviteta«. Opisivali su stvaranje države kao:

»totalizirajući projekt, predstavljajući ljude kao članove posebne zajednice — 'iluzorne zajednice', kako je Marx opisao. Jezgra je te zajednice nacija, koja zahtijeva od članova osnovnu društvenu identifikaciju i lojalnost (kojoj su, kao što se najbolje vidi u ratnim vremenima, podređene sve ostale veze)«.³⁰

Proces formiranja države u postrevolucionarnoj državi poklapa se s tim prikazom. Događaji u revoluciji djeluju kao simboli koji označuju alternativnu konstrukciju stvarnosti. Obaranje prethodne države odbacivanje je te države i njezina društvenog poretka. Revolucionarna je preobrazba i politička i društvena revolucija. Mobilizacija potpore za vrijeme revolucionarnog procesa djeluje kao osobito snažan simbol. Identifikacija određenih društvenih skupina kao revolucionarnih, a ostalih kao nerevolucionarnih, obilježava njihov status i tretman u postrevolucionarnoj državi. Stvaranje određenih institucija ili društvene promjene djeluju kao simboli promjene u uzorcima ljudske interakcije i, stoga, priznaju revolucionarnu ideologiju kao pravilnu.

Događaji same revolucije ne moraju biti jedini izvor simbola u izgradnji nove države. Međutim, prethodna država nije vjerojatan kandidat za simbolički legitimitet, budući da je nova država usko vezana s prethodnim odbijanjem. Revolucionari u fazi stvaranja države mogu tražiti veze sa

³⁰ Philip Corrigan, Derek Sayer, »The Great Arch: English State Formation as Cultural Revolution«, 2.

sličnim oporbenim pokretima u prošlosti. Ta »invencija tradicije« ponovo uvodi kontinuitet u vremensku dimenziju; revolucije su konstruirane kao ustaljene ljudske interakcije-opozicije. Međutim, prethodno označivanje pripojeno događajima što su ih odabrali revolucionari može invenciju tradicije preokrenuti u raspravu.

Govoreći o invenciji tradicije kao elementu stvaranja postrevolucionarne države u obliku nacionalne države Hobsbawm ovako opisuje izmišljene tradicije:

»One su vrlo relevantne za komparativnu skorašnju povijesnu inovaciju, 'naciju', i s njom povezane pojmove: nacionalizam, nacionalna država, nacionalni simboli, nacionalna povijest itd. Sve se to zasniva na primjeni društvenog inženjeringa koji je često promišljen i uvijek inovativan, jer povijesna novost implicira inovaciju [...] i jer se mnogo toga što subjektivno tvori modernu 'naciju' sastoji od takvih konstrukcija i povezano je s odgovarajućim i, općenito, relativno suvremenim simbolima ili prikladno skrojenim diskursom (kao na primjer 'nacionalna povijest'), pa nacionalni fenomen ne može biti adekvatno istražen bez obraćanja pažnje 'invenciji tradicije'.«³¹

Simbolička konstrukcija vlasti može se stoga analizirati kao stvaranje odnosa moći s pomoću interakcija (npr. mobilizacija). Te su interakcije izražene simboličkim sistemima (jezikom, pjesmama, načinom ponašanja) koji uvjeravaju potencijalne čimbenike da podupru revoluciju. Iako čin mobilizacije već sadrži odnose dominacije što daju prednost čimbeniku koji mobilizira slušatelje, postoji mogućnost da se odbije nametanje određene konstrukcije stvarnosti. Koncentrirajući se oko te borbe za značenja u mobilizaciji može se objasniti uspjeh ili neuspjeh određenih poziva i povezati to s općim razvojem revolucije.

Dominacija paradigme revolucionarnih promjena, u kojima su rezultati determinirani revolucionarnim uzrocima, zasjenjivala je ulogu političkih čimbenika u provođenju revolucionarnih promjena. Ta slabost u analizi posebno je uočljiva kada se pokušavaju shvatiti »revolucije 1989.« u sklopu postojećih paradigmi o revolucijama. Da bi se shvatili različiti rezultati u Istočnoj Europi i režimi koji su nastali, moraju se ispitati tranzicije i revolucionarne promjene različitih načina mobilizacije, i odnosi između mobilizacije i političke vlasti. Razumijevanje političke vlasti koja je stvorena rekonstrukcijom zajednice konačno je utemeljeno na simboličkoj interakciji koja nastaje mobilizacijom. Vlast je, dakle, konstruirana i shvaćena s pomoću procesa mobilizacije i na način na koji su ljudi dovedeni u političku arenu. Bilo da su glavni politički čimbenici samosvjesni revolucionari ili druge političke elite, njihova interakcija s pučanstvom i metode koje upotrebljavaju da bi dobili potporu tvore bazu vlasti u novom režimu.

Konstrukcija vlasti stoga je vidljivija u uvjetima prijenosa vlasti (tj. u revolucionarnim promjenama). Izloženi je model izazov i previše determinirajućim prikazima sistemskih političkih promjena i jednodimenzio-

³¹ Eric Hobsbawm, Terence Ranger, ur.: »The Invention of Tradition«, 13.

nalnim objašnjavanjima oprirođenih odnosa moći. Analizom konstrukcije vlasti u sklopu mobilizacijskih interakcija i simboličkog sadržaja teoretski model koji je ovdje izložen nastoji prikazati političku vlast koja uključuje elemente čimbenika i sukoba. Vlast, njezina destrukcija i stvaranje zadržavaju prvenstvo u državi kao areni borbe.

Prevela: *Danja Silović*

SUMMARY

SYMBOLIC POLITICS AND THE STUDY OF REVOLUTIONARY CHANGE

In assessing revolutionary change or change from one political system to another, much of the academic discussion has focused on determining the conditions under which revolutionary change occurs as a means of explaining specific revolutionary outcomes. This debate over the origins and implications of revolutions has produced a wide range of analytical models. From the parallels with natural history and anatomy developed by Lyford Edwards and Crane Brinton, to the structural theory of Theda Skocpol, theorists of revolution have sought to identify the conditions leading to revolutions that exist in states and societies. Whether revolutions are characterized as pathologies, special forms of political violence, or as structural crises, they are described primarily in terms of the states and societies to which they pose a challenge. Different theorists have chosen to emphasize various elements in pre-revolutionary societies, which has lead in turn to a multiplication of approaches which are discussed in this article.